

Έκθεση φωτογραφίας / ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΚΗΣ / «Άγιον Όρος. Βίος της ερήμου»

Με την στερéωση του Χριστιανισμού, πιστοί της νέας θρησκείας επεδίωξαν μία ζωή αφιερωμένη ολοκληρωτικά στην λατρεία του ενανθρωπήσαντος Θεού, απέχοντας από τα εγκόσμια, αλλά εντός κατοικημένων περιοχών. Γύρω στα τέλη του 3ου αιώνα, τέτοιοι ασκητές αρχίζουν να αποσύρονται στις ερήμους, προσηλωμένοι σε μίαν αυστηρή ασκητική βιωτή νηστείας, αγρυπνίας και προσευχής, για την αγάπη του Χριστού. Έτσι η άνυδρη έρημος μεταμορφώνεται σε χλοερó λειμώνα ανώνυμων και επώνυμων αναχωρητών που πυργώνονται σε πρότυπα πνευματικής άσκησης και αρετής.

Αργότερα, κατά τον 6ο και 7ο αιώνα, πιεζόμενοι από Πέρσες και Άραβες εισβολείς, τέτοιοι ασκητές αναζητούν ασφαλέστερους τόπους στον Όλυμπο της Βιθυνίας και στον Άθω της Χαλκιδικής, όπου προσφεύγουν μεταφέροντας την παράδοση των Πατέρων της ερήμου.

Σήμερα στα μοναστήρια του Αγίου Όρους Άθω, παράλληλα με την εδραίωση του μοναχικού κοινοβιατισμού, αναγνωρίζουμε και το πρότυπο του αναχωρητισμού της ερήμου που θάλλει στις πιο δυσπρόσιτες περιοχές του τόπου.

Ιδιόρρυθμες σκήτες με τις καλύβες τους και αυτοσχέδια μονήρη ασκηταριά σαν να φυτρώνουν και να ανθίζουν ως εξωστρεφείς προεκτάσεις σπηλαίων πάνω στους απότομους γκρεμούς του ορεινού όγκου του Άθωνα.

Η Μικρά Αγία Άννα, τόπος άσκησης μεγάλων μορφών του αγιορείτικου αναχωρητισμού, είναι το αντικείμενο του οδοιπορικού του Νίκου Κουκή που πραγματοποίησε το 1994, με αφορμή την πανηγυρή της καλύβης του Τιμίου Προδρόμου. Με το άμωμο βλέμμα του διψασμένου για την έρημο οδοιπόρου, ο φωτογράφος, διάκονος επίσης της μουσικής τέχνης, συλλαμβάνει με τον φωτογραφικό φακό του φευγαλέα στιγμιότυπα από τον λατρευτικό και τον καθημερινό βίο των μοναχών, από την προετοιμασία του αγιορείτικου πανηγυριού, από την πορεία των προσκυνητών προς τον προορισμό τους. Πρόσωπα εκφραστικά και ήχοι από αγγελικές ψαλμωδίες μας συνοδεύουν σ' αυτή την μοναδική κυψέλη ειρήνης και πνευματικού κάλλους.

Α' ΕΝΟΤΗΤΑ: Το ταξίδι – Η άφιξη

Αφήνοντας πίσω το λιμάνι της Ουρανούπολης και παραπλέοντας την δυτική ακτή του Αγίου Όρους, ξετυλίγεται μπρος στα μάτια σου το ημιορεινό δασωμένο ανάγλυφο της χερσονήσου, με την κορυφογραμμή να ανηφορίζει αδιάκοπα, όσο αρμενίζουμε προς τα νότια. Μερωμένα κάστρα σε φιλόξενες αγκαλιές της ακτής, τα πρώτα παραθαλάσσια μοναστήρια, το Δοχειάρι, η Ξενοφώντος. Ολόκληρη πολιτεία ο Άγιος Παντελεήμονας με τα πολυώροφα μέγαρα και τις λιμενικές εγκαταστάσεις για τα ατμόπλοια που έφταναν από την Οδησό.

Νοτιότερα από το λιμάνι της Δάφνης, καθώς οι ακτές γίνονται όλο και πιο απότομες, τα πέτρινα λουλούδια των βράχων, η αετοφωλιά της Σιμωνόπετρας, η Γρηγορίου, η Διονυσίου. Τελευταίο το μοναστήρι του Αγίου Παύλου, κουρνιασμένο στον κόρφο του Άθωνα. Και μετά η έρημος, ο προορισμός σου. Σαν καρφίτσωμένες στους γκρεμούς, οι καλύβες της Μικράς Αγίας Άννης. Αφήνεις το καράβι, αλλά, με το μουλάρι ή με τα πόδια, έχεις δρόμο ακόμη για το παραδοσιακό κέρασμα που σε τονώνει: καφές, ρακί, λουκούμι.

Διακονήματα στο Άγιον Όρος

Διακονήματα είναι οι υπηρεσίες που προσφέρουν οι μοναχοί, συμβάλλοντας στην εύρυθμη λειτουργία της μονής. Τα διακονήματα παρέχονται σύμφωνα με τον εσωτερικό κανονισμό κάθε μονής (όπως ορίζεται από το άρθρο 91 του Καταστατικού Χάρτη του Αγίου Όρους) και έχουν διάρκεια ενός έτους. Η ανάληψη του διακονήματος γίνεται με συγκεκριμένη

διαδικασία, κατά τις δύο πρώτες συνάξεις της μονής, εντός του πρώτου δεκαημέρου του νέου έτους, κατόπιν εκλογής των νέων διακονητών. Ο κάθε εκλεγμένος διακονητής παρουσιάζεται στην σύναξη και αφού βάλει μετάνοια στην εφέστια εικόνα της μονής, παραλαμβάνει τα κλειδιά του διακονήματος (που μπορεί να είναι περισσότερα του ενός) από τον ηγούμενο, ή τον γέροντα της αδελφότητας αν πρόκειται για άλλης κατηγορίας μοναστικό ίδρυμα (σκήτη, κελλί).

Διακονήματα που αφορούν σε διοικητικά καθήκοντα (αντιπρόσωπος, επίτροπος, οικονόμος, βιβλιοθηκάριος, αρχειοφύλακας, σκευοφύλακας, κ.ά.) ανατίθενται στους παλαιότερους και εμπειρότερους μοναχούς. Τα χειρωνακτικά διακονήματα αναλαμβάνουν οι νεότεροι μοναχοί και οι δόκιμοι (βορδονάρης: ημιονηγός-οδηγός, βαγενάρης: αποθηκάριος κρασιού, δοχειάρης: αποθηκάριος τροφίμων, μάγκιπας: αρτοποιός, πορτάρης, κ.ά.).

Οι πανηγύρεις στο Άγιον Όρος

Όλες οι μονές και οι σκήτες, αλλά και όλα τα αγιορείτικα οικήματα που διαθέτουν ναό, οργανώνουν εορταστική σύναξη κατά την ημέρα της μνήμης του τιμώμενου αγίου. Η πανήγυρις αρχίζει από την προηγούμενη ημέρα με τον μικρό εσπερινό και συνεχίζεται με την αγρυπνία, την ολονύκτια εκκλησιαστική ακολουθία, και με την θεία Λειτουργία. Ακολουθεί η τράπεζα, στην οποία συμμετέχουν όλοι οι προσκυνητές.

Για συμμετοχή στην πανήγυρη προσκαλούνται με επιστολές τα μέλη της Ιεράς Κοινότητας, εκκλησιαστικές, πολιτικές και αστυνομικές αρχές. Ευπρόσδεκτοι είναι όλοι οι προσκυνητές, φίλοι παλαιοί και νέοι της αδελφότητας, οι οποίοι καταφθάνουν με κάθε μέσον, υπερβαίνοντας κατά πολύ τον συνήθη αριθμό των επισκεπτών. Οι αυξημένες ανάγκες για την σωστή διοργάνωση μιας πανηγύρεως καλύπτονται από τις παγκοινιές, έκτακτες πολύωρες εργασίες που αφορούν στον στολισμό του ναού, στην καθαριότητα, στην προετοιμασία της τράπεζας, κ.ά. Τις παγκοινιές εκτελούν όλοι μαζί οι αδελφοί με την συμμετοχή πολλών προσκυνητών, μελών άλλων αδελφοτήτων και λαϊκών.

Κουρά μοναχού

Με την τέλεση του Μυστηρίου της Μοναχικής Κουράς, που κατ' ουσίαν αποτελεί επανάληψη του Μυστηρίου του Βαπτίσματος, ο δόκιμος μοναχός, ώριμος σε ηλικία, σε γνώση και σε ευσέβεια, αναδεικνύεται σε μεγαλόσχημο μοναχό, έχοντας επιλέξει με απόλυτη ελευθερία της θέλησής του να διάγει εφεξής μία ζωή παρθενίας, ζωή αγγελική αφιερωμένη στον Θεό. Η κουρά του Μεγάλου και Αγγελικού Σχήματος αποτελεί για τον μοναχό την απαρχή της τελείωσής του.

Η ανάδειξη του δόκιμου σε μεγαλόσχημο γίνεται κατόπιν εισήγησης του ηγουμένου στην γεροντία. Είναι η γεροντία, δηλαδή το σύνολο των γερόντων που απαρτίζουν την σύναξη, η οποία θα λάβει την απόφαση και θα την καταγράψει στο βιβλίο των Πρακτικών. Αναγνωριστικά εξαρτήματα της ενδυμασίας του μεγαλόσχημου μοναχού είναι το εσώρασο ή αντερί, το Μεγάλο Σχήμα, ο ανάλαβος ή πολυσταύρι, η δερμάτινη ζώνη, τα σανδάλια, το παλλίον ή εξώρασο, το καλυμμαύκι, το κουκούλι και ο μανδύας.

Ο υμνογράφος Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης

Μεγάλη μορφή της υμνογραφίας ο Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης (1905-1991), το έργο του οποίου, από πολύ νωρίς εντάχθηκε στις εκκλησιαστικές ακολουθίες. Ο ίδιος εν ζωή τιμήθηκε με κορυφαίες διακρίσεις από την Εκκλησία και την Ελληνική Πολιτεία, ενώ σήμερα θεωρείται ως ο κορυφαίος υμνογράφος της μεταβυζαντινής εποχής.

Βορειοηπειρώτης από το Δέλβινο, μεγαλωμένος στον Πειραιά και στην Αθήνα ο Γεράσιμος, σε νεαρή ηλικία αποσύρεται στο Άγιον Όρος, δόκιμος μοναχός στην καλύβη του Τιμίου Προδρόμου της Μικράς Αγίας Άννης, με καταχώρηση στο μοναχολόγιο της Μεγίστης Λαύρας τον Δεκαπενταύγουστο του 1923. Κατά την αγρυπνία του Αγίου Γερασίμου του επόμενου έτους κείρεται μοναχός παίρνοντας το όνομα του αγίου.

Χαμηλότερα από τις καλύβες του Τιμίου Προδρόμου και της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, των οποίων οι συνοδείες ενώθηκαν το 1966, στο σπήλαιο όπου ασκήτευσαν οι όσιοι Διονύσιος ο Ρήτωρ και Μητροφάνης (16ος αι.), ο Γεράσιμος κτίζει το ναΐδριο (1956) όπου γίνεται η πανήγυρις του Ιουλίου (9/22) στη μνήμη των δύο μεγάλων ανδρείων της αγιορείτικης ερήμου.

Αδελφότητα των Θωμάδων & Δανιηλαίων

Τοπόσημο της Μικράς Αγίας Άννης είναι και η Καλύβη του Αποστόλου Θωμά, της αδελφότητας των Θωμάδων, που διακονούν επάξια την τέχνη της αργυροχρυσοχοΐας, ενώ η φήμη της καλλιφωνίας τους στην ψαλτική τέχνη απλώνεται πολύ πέρα από το Άγιον Όρος.

Στην περιοχή σώζεται το σπήλαιο όπου ασκήθηκε ο γέρων Ιωσήφ ο Ησυχαστής και Σπηλαιώτης (1898-1959), μεγάλη μορφή του νεώτερου αγιορείτικου μοναχισμού, του οποίου την επικείμενη επίσημη αγιοκατάταξη ανακοίνωσε ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος κατά την πρόσφατη επίσκεψή του στο Άγιον Όρος.

Απέναντι από την Μικρά Αγία Άννα αντικρίζουμε το βορειότερο τμήμα των Κατουνακίων, μιας συστοιχίας κελλιών με αραιή διάταξη, που βρίσκονται σκαρφαλωμένα στις γύρω απότομες πλαγιές. Εκεί δεσπόζει το ησυχαστήριο των Δανιηλαίων, αδελφότητας που διακονεί την τέχνη της αγιογραφίας και την ψαλτική, συνεχίζοντας την παράδοση της αδελφότητας που ξεκινάει με την ίδρυση του ησυχαστηρίου το 1881 από τον γέροντα Δανιήλ Κατουνακιώτη και τον διάδοχό του «αγγελόφωνο» μελοποιό ιερομόναχο Δανιήλ.

Μερκούριος μοναχός αγιογράφος

Στα Κατουνάκια, στο όριο με το έξω Καρούλι, σε ένα αυτοσχέδιο ταπεινό ασκηταριό έζησε μέχρι την κοίμησή του, στις 7 Ιανουαρίου 2016, ο ερημίτης μοναχός Μερκούριος Κατουνακιώτης, ζωγράφος που μνημονεύεται ως ένας από τους καλύτερους της γενιάς του στην έρημο της Λαύρας.

Ο γέροντας Μερκούριος ζωγράφιζε φορητές εικόνες συνδυάζοντας την βυζαντινή τεχνοτροπία με το λεγόμενο «τσουκάνικο», ρωσική τεχνική στιλβωτού σφυρήλατου χρυσώματος. Επιπλέον, είχε μια ιδιαίτερη δεξιότητα στην ετοιμασία των περίτεχνων μορφών της Παναγίας και του Αγίου Αθανασίου του Αθωνίτη στα κόλλυβα που έφτιαχνε μαζί με τους βοηθούς του κατά την διάρκεια των μεγάλων πανηγύρεων της Μεγίστης Λαύρας.